

PATVIRTINTA
Kūno kultūros ir sporto
departamento prie Lietuvos
Respublikos Vyriausybės
generalinio direktoriaus
2016 m. sausio 18 d.
įsakymu Nr. V-29

SPORTO SRITIES KORUPCIJOS PREVENCIJOS 2016-2018 METŲ PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos Respublikos nacionalinėje kovos su korupcija 2015–2025 metų programoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. XII-1537 „Dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2015–2025 metų programos patvirtinimo“, (toliau – Nacionalinė kovos su korupcija programa) korupcija priskiriama vienos iš nacionalinių grėsmių valstybei ir vieno iš pavojingiausių socialinių reiškinių, keliančių grėsmę žmogaus teisėms, demokratijai ir teisinei valstybei, kategorijų. Kaip viena iš sričių, kuriose yra didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, išskirta ir sporto sritis.
2. Sporto srities korupcijos prevencijos 2016–2018 metų programos (toliau – Programa) paskirtis – siekis kompleksiskai kovoti su korupcija sporto srityje.
3. Programoje vartojamos sąvokos apibrėžtos Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatyme, Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme, Nacionalinėje kovos su korupcija programoje.
4. Programai įgyvendinti parengiamas Programos įgyvendinimo priemonių planas.

II SKYRIUS APLINKOS ANALIZĖ

5. Nacionalinėje kovos su korupcija programoje paminėta, kad privačiame sektoriuje nustatytos korupcijos rizikos sporto srityje. Šiame kontekste išskirtos sisteminė sporto korupcija, manipuliacijos sporto varžybomis ir su konkurencija susijusi korupcija (dopingo vartojimas).

PIRMASIS SKIRSNIS SISTEMINĖ KORUPCIJA

6. Aprašant sisteminės korupcijos apraiškas sporte, aptariama ne tik nevyriausybių kūno kultūros ir sporto organizacijų veikla, bet ir Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Departamentas), Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Lietuvos olimpinio sporto centro (toliau – LOSC) veiklos (ar su veikla susijusio teisinio reguliavimo) bei sporto medicinos centrų trūkumai, kurie sudaro (gali sudaryti) sąlygas korupcijos atsiradimui.

7. LOSC – valstybės biudžetinė įstaiga, rengianti didelio sportinio meistriškumo individualių sporto šakų sportininkus. Sportininkus, be nevyriausybių organizacijų sektoriaus, taip pat rengia ir savivaldybių biudžetinės įstaigos. Paminėtinos tokios sportininkų rengimo LOSC'e problemos (nustatytos analizuojant LOSC 2012-2013 m. veiklą), lemiančios skaidrumo stoką ir galinčios turėti įtakos korupcijos apraiškų susidarymui (tikėtina, kad analogiška problematika galimai egzistuoja ir sportininkus rengiančiose savivaldybių biudžetinėse įstaigose):

7.1. trenerių tarifavimo problema, t. y., trenerių priskyrimas konkrečiai sportininkus rengiančiai biudžetinei įstaigai. Pvz., LOSC 2012-2013 m. sezonui tarifikuotų, t. y., LOSC dirbančių, trenerių sąraše buvo 46 treneriai. LOSC pateiktuose LOSC rengiamų sportininkų sąrašuose, kaip LOSC tarifikuoti treneriai buvo nurodyta ir dalis asmenų, kurie į LOSC dirbančių trenerių sąrašą nebuvo įtraukti, t. y., šie asmenys formaliai nebuvo LOSC darbuotojai. Taip pat pastebėtina, kad buvo nemažai atvejų, kai tie patys sportininkai (pvz., greitojo čiuožimo trumpuoju taku, lengvosios atletikos sporto šakų atstovai) buvo tarifikuoti tiek LOSC, tiek ir savivaldybių sporto ugdymo įstaigose, o juos treniruojantys asmenys (pvz., 100 ir 200 m bei 800 m bėgimo treneriai) taip pat buvo įdarbinti abiejose įstaigose. Tokiais atvejais treneriams darbo užmokestis mokamas ir sportininkų rengimui lėšos skiriamos tiek iš valstybės, tiek ir iš atitinkamos savivaldybės biudžetų. Nors realiai asmuo dirba vieną ir tą patį darbą – treniruoja konkretų sportininką, tačiau formaliai jo veikla apskaitoma, kaip darbas skirtingose įstaigose ir už tai mokamas dvigubas atlygis;

7.2. sportininkų rengimas „nuotoliniu būdu“, t. y., sportininkų treniravimas per atstumą, jiems patiems esant užsienyje. Pavyzdžiui, LOSC treneriai 2012-2013 m. mokslo metų sezone dirbo su 152 (57 proc.) iš 268 LOSC sąrašuose esančių sportininkų. Su 16 sportininkų (pvz., dviračių sportas, plaukimas, irklavimas, dailusis čiuožimas) LOSC treneriai dirbo „nuotoliniu“ būdu. Manytina, kad tokia situacija yra ydinga, nes LOSC negali užtikrinti nei tinkamo šių sportininkų rengimo proceso, nei tinkamos paties rengimo proceso vykdymo kontrolės, o treneriams sudaromos sąlygos piktnaudžiauti užimamomis pareigomis;

7.3. sportininkų „prirašymas“ treneriams, kurie jų realiai nerengia, pvz., atskirais atvejais asmenys buvo nurodomi, kaip rengiami LOSC ir priskirti LOSC treneriams, nors tuo metu jie jau nebesportavo (pvz., irklavimo sporto šakoje) arba vienas sportininkas tarifikuojamas keliems LOSC treneriams, nors į visas mokomąsias treniruočių stovyklas (toliau – MTS) ar varžybas vyksta tik vienas treneris;

7.4. trenerių, kurie nevykdo sportininkų kasdienio treniravimo, problema. Pavyzdžiui, pažymėtina, jog dalies LOSC sąrašuose nurodytų, kaip rengiamų LOSC, sportininkų kasdieniu treniravimu užsiėmė šių sportininkų tiesioginiai treneriai, kurie nebuvo LOSC darbuotojai, o LOSC treneriai tik vyko, pvz., į MTS, treniravo atitinkamų federacijų sudarytas rinktines (kaip šių rinktinių treneriai, pvz., slidinėjimo sporto šakoje) ir pan. Manytina, kad tokios kategorijos darbuotojų poreikio LOSC nebuvo. LOSC turėjo atsisakyti tokių trenerių pareigų, kurias užimantys asmenys iš esmės atliko nacionalinių rinktinių vyriausiųjų trenerių funkcijas, t. y., koordinavo tiesiogiai sportininkus rengiančių trenerių darbą, vyko su sportininkais tik į varžybas ar MTS;

7.5. LOSC trenerių dalyvavimo varžybose ar MTS ne su LOSC sportininkais išlaidų padengimas. Tokios praktikos egzistavimas leidžia daryti prielaidą, kad tai buvo daroma siekiant patenkinti asmeninius trenerio ar sporto organizacijos, kuriojančios atitinkamą sporto šaką, interesus, nes šios išlaidos su įstaigos veikla nėra susijusios;

7.6. dokumentų, susijusių su LOSC sportininkų (pvz., dviratinių, irkluočių) rengimu, pvz., sportininkų rengimo planų, sportinio rengimo ataskaitų, LOSC rengiamų sportininkų metinių organizacinių ir finansinių priemonių koordinacinių planų, pildymas ir pasirašymas ne LOSC darbuotojų.

8. Atskirai paminėtina ir Kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo (toliau – fondas) lėšų skirstymo praktika. Pažymėtina, kad fondas yra apskaitomas, kaip viena iš Departamento vykdomų programų. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Departamentas, vykdydamas šią programą, negali įgyvendinti daugumos iš Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatyme asignavimų valdytojui nustatytų teisių ir pareigų, pavyzdžiui, šių lėšų paskirstyti, nustatyti ir tvirtinti šios programos

sąmatos, užtikrinti programos vykdymo ir paskirtų asignavimų naudojimo teisėtumą, ekonomiškumą, efektyvumą ir rezultatyvumą, keisti šių lėšų paskirties, jas perskirstyti ir kt. Sprendimus dėl fondo lėšų skirstymo priima fondo taryba, tuo tarpu atsakomybės už tinkamą šių lėšų naudojimą reikalaujama iš Departamento vadovo (kaip iš asignavimų valdytojo). Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė 2013 m. liepos 15 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. FA-P-40-6-89, taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad „Departamentas, būdamas atsakingas tik už Fondo lėšų panaudojimo kontrolę, bet ne už jų skyrimą, negali įgyvendinti Biudžeto sandaros įstatyme asignavimų valdytojui nustatytų teisių ir pareigų bei disponuoti fondo lėšomis, kaip numatyta Kūno kultūros ir sporto įstatyme“.

9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. rugpjūčio 21 d. nutarimu Nr. 739 „Dėl Kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo tarybos sudėties patvirtinimo“ sudarytos fondo tarybos narių daugumą – 4 iš 5, sudaro nevyriausybinių organizacijų (Lietuvos tautinio olimpinio komiteto, Lietuvos savivaldybių sporto padalinių vadovų asociacijos ir Lietuvos asociacijos „Sportas visiems“), kurių pačių ar jų narių projektai daugumoje ir finansuojami fondo lėšomis, atstovai, veikiantys visuomeniniais pagrindais, tačiau nei įstatyme, nei Kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. vasario 13 d. nutarimu Nr. 148 „Dėl Kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo nuostatų patvirtinimo“, (toliau – fondo nuostatai) šiems asmenims atsakomybė už priimamus sprendimus nėra numatyta. Tokios situacijos ydingumą yra pažymėjusi ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė 2013 m. liepos 15 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. FA-P-40-6-89. Kartu pažymėtina, kad visi šių nevyriausybinių organizacijų atstovai yra vienokiais ar kitokiais ryšiais susiję su viena nevyriausybine organizacija (užima vadovaujančias pareigas, yra valdymo organų nariai ar vadovauja organizacijoms, kurios yra šios nevyriausybinių organizacijos narės).

10. Praktikoje yra buvę nemažai atvejų, kai fondo taryba, atrinkdama projektus finansavimui gauti, nesivadovavo galiojančiais įstatymais, fondo nuostatais ir savo pačios patvirtintomis fondo administravimo taisyklėmis, pvz., fondo lėšos skirtos toms organizacijoms, kurios pateikė ne visus reikalaujamus dokumentus; finansuota ne po vieną, kaip yra nustatyta, o po kelis tos pačios organizacijos projektus, pateiktus, į vieną fondo lėšomis remiamą kryptį; fondo tarybos nariai nenusišalino priimant sprendimus dėl finansavimo projektų tų organizacijų, kurioms patys ir vadovauja (pvz., Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2009 m. rugsėjo 9 d. sprendimas Nr. KS-74); atskirais atvejais fondo taryba be pagrindimo skyrė organizacijoms daugiau lėšų, negu buvo prašoma projekte; finansuota projektų pareiškėjų ūkinė veikla, nors tai draudžia fondo administravimo taisyklės (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2009 m. birželio 1 d. valstybinio audito ataskaita Nr. FA-P-50-5-69, 2009 m. gruodžio 31 d. valstybinio audito ataskaita Nr. VA-P-50-1-28, 2010 m. gegužės 27 d. valstybinio audito ataskaita Nr. FA-P-50-8-39, 2013 m. liepos 15 d. valstybinio audito ataskaita Nr. FA-P-40-6-89). Minėtose Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės ataskaitose konstatuota, kad fondo taryba, pažeisdama teisės aktų reikalavimus, paskirstė apie 3 mln. eurų fondo lėšų. Manytina, kad viena to priežasčių yra aiškios atsakomybės už priimtus sprendimus nebuvimas.

11. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad fondo taryba pateiktiems projektams įvertinti gali kviesti ekspertus, kurių skaičių nustato pati taryba. Nei tai, kokia tvarka atrenkami ekspertai, nei jų vaidmuo vertinant pateiktus projektus, įstatyme nėra detalizuojami. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė 2013 m. liepos 15 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. FA-P-40-6-89 taip pat yra pažymėjusi, kad „nėra patvirtintų ekspertų sąrašų ir kriterijų, pagal kuriuos asmenys pripažįstami ekspertais“. Pažymėtina, kad ekspertų kandidatūras tiesiog pasiūlo fondo tarybos nariai ir patys balsuoja dėl jų tinkamumo. Vienintelis reikalavimas, keliamas ekspertams – turėti ne mažiau, kaip 3 metus darbo patirties kūno kultūros ir sporto srityje (Kūno kultūros ir sporto rėmimo fondo ekspertų skyrimo ir veiklos bendrųjų taisyklių, patvirtintų fondo tarybos 2014 m. gegužės 28 d. posėdyje (sprendimas Nr. 3.1), 5 punktas). Su ekspertais yra sudaromos atlygintinų paslaugų teikimo sutartys. Atkreiptinas dėmesys, kad daugiau nei pusę ekspertų sudaro Departamento, Lietuvos tautinio olimpinio komiteto, Lietuvos asociacijos „Sportas visiems“ ir LOSC darbuotojai (pvz., 2015 m. iš 12

ekspertų 3 yra Departamento (du iš kurių yra atsakingi už pasirašytų fondo lėšų naudojimo sutarčių įgyvendinimo kontrolę didelio sportinio meistriškumo plėtotės ir sporto bazių priežiūros ir statybos plėtotės srityse), 3 Lietuvos tautinio olimpinio komiteto, 2 Lietuvos asociacijos „Sportas visiems“ ir 1 LOSC darbuotojas). Visi išvardinti faktai kelia pagrįstą abejonių ekspertų atrankos procedūros skaidrumu ir pateikiamų ekspertinio vertinimo išvadų patikimumu.

12. Ydinga praktika yra tai, jog Departamentas viešai skelbia tik informaciją apie pareiškėjus, kurių pateiktų projektų įgyvendinimui buvo skirta fondo lėšų, tačiau nėra viešinami patys projektai, taip pat neskelbiama informacija, kokie projektai ir dėl kokių priežasčių nebuvo finansuoti, neviešinamos ekspertų teiktos išvados dėl pateiktų projektų vertinimo (todėl negalima įsitikinti, ar fondo lėšomis nėra finansuojami tie projektai, kurie ekspertų įvertinami mažesniu balų skaičiumi už tuos, kurie finansavimo negavo). Pažymėtina, kad daugeliu atvejų fondo tarybos posėdžių protokoluose nėra nurodomi ir motyvai, kodėl finansuojami pateikti projektai ir kodėl skiriama būtent tokio dydžio fondo lėšų suma. Manytina, kad fondo lėšų skyrimo procesas nėra pakankamai skaidrus.

13. Už tam tikrus sportinius laimėjimus sportininkai ir kiti rinktinės nariai yra skatinami premijomis. Premijos mokamos iš Departamentui patvirtintų bendrųjų valstybės biudžeto asignavimų. Premijų, skiriamų didelio meistriškumo sportininkams ir kitiems rinktinės nariams už sporto laimėjimus, dydžius nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugpjūčio 16 d. nutarimas Nr. 927 „Dėl didelio meistriškumo sportininkų ir kitų rinktinės narių skatinimo“ (toliau – Nutarimas). Nutarimo 2, 3 ir 4 punktai numato, kad tam tikrais atvejais dėl premijos dydžio ir skatinamo asmenų rato sprendžia atitinkamos sporto šakos federacijos. Iš esmės toks teisinis reguliavimas sudaro sąlygas dėl konkretaus premijos dydžio ir skatinamų asmenų rato spęsti vienam asmeniui, pvz., atitinkamos sporto šakos federacijos prezidentui ar generaliniam sekretoriui, nes teisės aktuose nėra nustatyti net minimalūs kriterijai, pagal kuriuos sporto šakų federacijos turėtų vertinti koks kokio rinktinės nario indėlis į sportininkų rengimą. Pasitaiko atvejų, kai valstybės biudžeto lėšomis yra skatinami asmenys, kurie tiesiogiai neprisideda prie sportininkų rengimo arba teikimą dėl skatinimo pasirašo tas pats asmuo, kuriam išmokama valstybės premija. Manytina, kad toks teisinis reguliavimas itin palankus korupcijos pasireiškimo tikimybei.

14. Departamentas įgyvendina penkių sporto medicinos centrų savininko teises ir pareigas. Pagal šiuo metu galiojančią teisinį reguliavimą neatlygintinai sporto medicinos centrų teikiamas paslaugas turi teisę gauti tik sportuojantys asmenys, t. y. sportininkai ir sportuotojai, tačiau praktiškai nėra jokių galimybių įvertinti ar į sporto medicinos centrus besikreipiantis asmuo yra sportuotojas, ar ne. Toks teisinis reguliavimas sudaro sąlygas valstybės biudžeto lėšomis finansuoti sporto medicinos centrų paslaugas gauti asmenims, kuriems tokios paslaugos nepriklauso (darbuotojų giminaičiams, draugams, pažįstamiems departamento darbuotojams ir pan.), šiuos asmenis įforminant kaip sportuotojus.

15. Kaip ydingos vertintinos situacijos, kai už sportą atsakingos valstybės ar savivaldybių įstaigos ar jų darbuotojai naudojami sporto srityje veikiančių nevyriausybinių organizacijų įvairiomis formomis teikiamomis privilegijomis. Šių formų įvairovė:

15.1. minėtų įstaigų darbuotojų dalyvavimas įvairiuose nevyriausybinių organizacijų organizuojamuose konkursuose, kai konkursų bei apdovanojimų nugalėtojams organizacijos įteikia asmenines pinigines ir nepinigas dovanas ar prizus;

15.2. įstaigų darbuotojams teikiami pakvietimai į nacionalinius ir tarptautinius sporto renginius bei biudžetinių įstaigų darbuotojų vykimas į juos ne darbo metu, t. y. nevykdant tiesioginės darbinės užduoties;

15.3. darbuotojų įtraukimas į atitinkamas privilegijas suteikiančius sąrašus (pvz. federacijai įtraukus darbuotoją į rinktinės sudėtį, toks darbuotojas įgyja „kito rinktinės nario“ statusą ir, tuo pačiu, teisę gauti premiją už sportininko pasiektą laimėjimą) ar delegacijas (pvz. nevyriausybinei organizacijai įtraukus darbuotoją į delegacijos sudėtį, organizacija gali apmokėti darbuotojo kelionės, maitinimo, apgyvendinimo ir kitas išlaidas);

15.4. įstaigų techninis aprūpinimas, kai toje pačioje srityje veikianti nevyriausybinė organizacija įstaigos vadovams ar darbuotojams pagerina darbo sąlygas, pavyzdžiui, sporto srityje

veikianti nevyriausybinė organizacija nuo 2005 metų Departamentui panaudos pagrindais yra suteikusi 5 serijos BMW lengvąjį automobilį. Taipogi, sporto srityje veikianti nevyriausybinė organizacija per projektinį finansavimą Departamentui ankstesniu laikotarpiu skyrė lėšas, dalis kurių buvo naudojamos Departamento tarnybinio automobilio eksploatavimo išlaidoms padengti bei papildomiems automobiliams nuomoti (o Departamentas gautas lėšas naudojo viršydamas išlaidų dydį ir automobilių skaičių, numatytą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. lapkričio 17 d. nutarime Nr. 1341 „Dėl tarnybinių lengvųjų automobilių biudžetinėse įstaigose“). Savo ruožtu Departamentas skyrė lėšų tos pačios sporto srityje veikiančios nevyriausybinės organizacijos ar su ja susijusių organizacijų projektams finansuoti.

Pažymėtina, kad šių formų įvairovė yra kintanti, todėl pristatomas tik pats kritiškai vertintinas principas, galimai sukeliantis viešųjų ir privačių interesų konfliktą ir sudarantis sąlygas pasireikšti sisteminei korupcijai.

16. Aktualiu ir nuolatiniu balansavimu tarp viešųjų ir privačių interesų pažeidimo laikytinas klausimas dėl vadovaujančias pareigas valstybės ar savivaldybių biudžetinėse įstaigose (tame tarpe ir politiką tiesiogiai su nevyriausybinių organizacijų veikla susijusiais klausimais formuojančių ar dalyvaujančių politikos formavime ar jos įgyvendinime) einančių asmenų buvimo federacijų ar kitų valstybiniu mastu veikiančių kūno kultūros ir sporto organizacijų vadovais, vykdomojo komiteto, įvairių vidinių komisijų nariais, ar kitoks dalyvavimas jų vidaus veikloje.

17. Korupcijos pasireiškimo tikimybės kontekste atkreiptinas dėmesys į kūno kultūros ir sporto sistemos viešojo administravimo subjektų veiklą, susijusią su sprendimų priėmimu. Atsižvelgiant į tai, kad šie viešojo administravimo subjektai priima sprendimus ir tose kūno kultūros ir sporto srityse, kuriose egzistuoja didelė korupcijos pasireiškimo tikimybė, yra tikslinga numatyti kad tokių klausimų sprendimo procedūrose (iki priimant sprendimą) dalyvautų kolegialus organas (pvz. komisija), bei užtikrinti dalinę šio organo narių ir jį aptarnaujančių asmenų rotaciją.

18. Išskirtinas žiniasklaidos atstovų dalyvavimo įvairiose nevyriausybinių sporto organizacijų ir valstybės ar savivaldybių biudžetinių įstaigų organizuojamose veiklose suderinamumas su Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso (toliau – etikos kodeksas) nuostatomis. Etikos kodekso 27 ir 28 straipsniai nustato, kad žurnalistas neturi teisės priimti dovanų, mokamų kelionių, apmokamų atostogų ir kitokio įsiteikimo, kuris gali pakenkti jo nepriklausomumui. Be to, žurnalistas, viešosios informacijos rengėjas turi atsiriboti nuo bet kokių mėginimų jam įsiteikti apdovanojimais, privilegijomis ir pan. Tačiau yra žinomi atvejai, kai sporto srities žurnalistams sporto srityje veikiančios organizacijos teikia apdovanojimus, piniginius ir kitokius ekonominę vertę turinčius prizus už metų veiklą bei kitus pasiekimus, samdo už atlygį juos pravesti organizuojamus renginius, finansuoja sporto žurnalistus vienijančių nevyriausybinių organizacijų ar žiniasklaidos įmonių kūno kultūros ir sporto projektus, taip sukuriama abipuse nauda ir netiesioginiu priklausomumu pagrįstus santykius, galimai sąlygojančius žurnalistų palankumą dėl gautos asmeninės ar kolektyvinės naudos.

ANTRASIS SKIRSNIS

MANIPULIACIJOS SPORTO VARŽYBOMIS

19. Sporto pasaulyje pripažįstama, kad manipuliacijos sporto varžybomis – tai viena didžiausių grėsmių šiandieniniam sportui. Nuolat didėjanti sporto komercializacija, beveik neribojamos ir mažai kontroliuojamos lažybų iš sporto varžybų rinkos, itin plati internetinių lažybų iš sporto varžybų įvykių ar rezultatų pasiūla, tarptautinių organizuotų nusikalstamų grupuočių susidomėjimas reiškinio bei sportininkų finansinis nestabilumas – tai pagrindinės priežastys, lemiančios manipuliacijų sporto varžybomis paplitimą pasaulyje įskaitant ir Lietuvą. Tyrimai rodo, kad manipuliacijos sporto varžybomis dažnai siejamos su kriminalinėmis veikomis – korupcija, sukčiavimu, kyšininkavimu, pinigų plovimu, šantažu.

Tarptautiniu mastu manipuliacijos sporto varžybomis arba susitarimai dėl sporto varžybų eigos ar rezultatų (angl. *match-fixing*), dar vadinami korupcija sporte, manipuliacijomis sporte ar

sukčiavimu sporte, suprantami kaip galintys atsirasti komandiniame ar individualiame sporte, kuomet varžomasi iš dalies ar visiškai susitarus dėl sporto varžybų eigos (bet kurio galimo/tikėtino veiksmo varžybų metu) ar baigties – rezultato, pažeidžiant varžybų taisykles ir dažnai teisę. Manipuliacijomis sporto varžybomis siekiama naudos – tiesioginės ekonominės arba netiesioginės (sportinės), susijusios su ekonominės naudos įgijimu. Susitarimai dėl sporto varžybų eigos ar baigties gali būti susiję su statymais lažybų bendrovėse (tokių yra dauguma; iki 90 % manipuliacijų sporto varžybomis atvejų pasaulyje susiję su statymais lažybų bendrovėse), gali būti ir nesusiję (University Paris 1 Pantheon-Sorbonne and the International Centre for Sport Security, 2014)¹. Pirmuoju atveju akivaizdus tikslas gauti ekonominės naudos lažinantis iš sporto. Antruoju atveju susitarimai dėl varžybų eigos ar baigties organizuojami išimtinai sportiniais tikslais – gauti sportinę naudą iš sutartų įvykių sporto varžybų metu ar sutartų sporto varžybų rezultatų, o ekonominė nauda šiuo atveju būtų netiesioginė, kuri galėtų atsirasti arba ne. Be abejonės, ekonominės naudos varžybų turnyro ar čempionato pabaigoje tikimasi visais atvejais. Minėti sportiniai tikslai gali būti, pavyzdžiui, laimėti konkrečias varžybas ar turnyrą iš anksto susitarus, išvengti tam tikro varžovo, perkėlimo į žemesnį lygį, taip pat kvalifikavimo į aukštesnį lygį ir pan. Be to, tariantis dėl varžybų baigties yra žinomi atvejai, kuomet žaidėjai žaidžia ne pilnu pajėgumu, pavyzdžiui, futbolo varžybose vengia mušti įvarčius ar tyčia daro klaidas, taip pat nesivaržo ar tyčia pralaimi siekdami išvengti konkrečių varžovų bei atsidurti turnyrinės lentelės pageidaujamoje pozicijoje.

Manipuliacijose sporto varžybomis dalyvaujantys asmenys: sportininkai, teisėjai, treneriai, sporto organizacijų pareigūnai, sporto žurnalistai, buvę sportininkai, sporto varžybų organizatoriai, klubų savininkai, medikai, specialiai treniruoti agentai, lažybų organizatoriai, sportininkų šeimos nariai ir draugai, kriminalinio pasaulio atstovai. Visi išvardintieji gali būti tarpininkai. Tiesiogiai veikia dažniausiai tik sportininkai, teisėjai ir treneriai. Manytina, kad labiausiai paveikūs ir į manipuliacijas įsitraukiantys yra sportininkai, kuriems atlygis mokamas nereguliariai.

20. Pasaulinės sporto rungtynių stebėjimo agentūros „*Sportradar*“ 2012 m. pabaigos duomenimis (Il Mattino.it, 2012)², Lietuva patenka į sąrašą 10-ies valstybių, kuriose užfiksuota daugiausia sutartomis laikomų futbolo rungtynių. Pasak agentūros, Lietuvoje įvyko 31 įtarimų sukėlusios rungtyinės.

2014 m. pradžioje „Transparency International“ Lietuvos skyriaus atlikto tyrimo „Nesąžiningi susitarimai sporte“ (Transparency International Lietuvos skyrius, 2014)³ rezultatai parodė, kad kas penktas šalies futbolininkas ir kas septintas krepšininkas žino arba įtaria dalyvavęs varžybose, dėl kurių rezultato buvo susitarta iš anksto. 55 % futbolininkų ir 30,9 % krepšininkų atrodo, kad nesąžiningi susitarimai dėl rungtynių rezultatų yra paplitę. Nustatyta, kad pagrindinės priežastys, kodėl sportininkai įsitraukia į susitarimus sporte, yra finansinės. Apibendrinami tyrimą atlikę ekspertai konstatavo:

- Lietuvoje nesąžiningi susitarimai sporte egzistuoja, tačiau dėl stebėsenos nebuvimo sunku nustatyti jų tikrąjį paplitimą.
- Sportininkai dažniausiai dalyvauja susitarimuose dėl finansinių priežasčių, t.y. nemokamų atlyginimų.
- Šiuo metu nėra aišku, kaip reikėtų kvalifikuoti sportininkų įsitraukimą į nesąžiningus susitarimus sporte ir dalyvavimą lažybose, nes nėra aiškios teisinės bazės.
- Lažybų veikla Lietuvoje nėra pakankamai reglamentuojama, ypač trūksta internetinių statymų reguliavimo.

21. 2014 m. rugsėjo 18 d. Lietuva pasirašė Europos Tarybos Konvenciją dėl manipuliacijų sporto varžybomis. Kovoiant su manipuliacijų sporto varžybomis reiškiniu Lietuvoje ir ruošiantis Europos Tarybos Konvencijos dėl manipuliacijų sporto varžybomis ratifikavimui tikslinga peržiūrėti nacionalinę teisinę bazę – patobulinti teisės aktus, reglamentuojančius atsakomybę už

¹ University Paris 1 Pantheon-Sorbonne and the International Centre for Sport Security (ICSS). (2014). Protecting the Integrity of Sport Competition/The Last Bet for Modern Sport. An executive summary of the Sorbonne-ICSS Integrity Report/Sport Integrity Research Programme, 2012-2014.

² Prieiga per internetą: <http://www.ilmattino.it/articolo.php?id=234836&sez=SPORT>.

³Prieiga per internetą: http://transparency.lt/media/filer_public/2014/01/21/susitarimai_sporte_skaidres_prie_pranesimo_spaudai_01_21.pdf.

sukčiavimą sporto srityje, svarstyti absoliučius draudimus lažintis iš jaunų sportininkų sporto varžybų. Be to, būtina sustiprinti visų suinteresuotų šalių (sporto, lošimų priežiūros ir lažybų operatorių, teisėsaugos institucijų – policijos, Specialiųjų tyrimų tarnybos ir prokuratūros – atstovų) bendradarbiavimą, reiškinio koordinavimą ir kontrolę bei įvertinti ir patobulinti pačių sporto organizacijų pasirengimą pasipriešinti šiam fenomenui. Europos Tarybos Konvencija dėl manipuliacijų sporto varžybomis prie jos prisijungsiančioms valstybėms numato pareigą įsteigti *nacionalinę platformą*, kuri nacionaliniu lygiu rinktų, analizuotų ir dalintųsi susijusia informacija, koordinuotų kovos su manipuliacijomis sporto varžybomis veiksmus, bendradarbiautų suanalogiškoms *nacionalinėmis platformomis* kitose valstybėse. Siekdamas kovoti su sutartų varžybų reiškinio sporto organizacijos turėtų diegti gerojo valdymo sporte principus, aktyviai vykdyti švietėjišką ir prevencinę veiklą, informacinę sklaidą bei propaguoti „0 tolerancijos“ požiūrį, diegti aukštus etikos standartus, savo veiklos dokumentuose bei etikos kodeksuose įvertinti manipuliacijų sporto varžybomis reiškinį bei numatyti sankcijas už dalyvavimą susitarimuose dėl sporto varžybų eigos ir/ar rezultatų. Taip pat, kovojant su šia grėsme sportui, būtina tęsti reiškinio tyrimus ir aktyviau bendradarbiauti tarptautiniu lygiu su kitomis valstybėmis bei tarptautinėmis organizacijomis dalinantis informacija bei gerąja patirtimi išnaudojant Europos Tarybos Konvencijos dėl manipuliacijų sporto varžybomis teikiamas galimybes.

TREČIASIS SKIRSNIS

SU KONKURENCIJA SUSIJUSI KORUPCIJA

22. Su konkurencija susijusią korupciją labiausiai charakterizuoja dopingo vartojimas, darantis žalą piliečių ir valstybės interesams. Dopingo sporte vartojimo priežastys yra noras nugalėti, gauti premiją, užsitikrinti aukštesnę reitingo vietą ir pritraukti rėmėjų ar gauti didesnę atlyginimą, pereiti atranką į aukštesnio lygio varžybas (pavyzdžiui, olimpinės žaidynes), garbės troškimas. Sportininkas, kuris vartoja dopingą, turi pranašumą prieš sportininką, kuris rezultato siekia sąžiningai. Tokiu būdu sąžiningam sportininkui padaroma žala: pasisavinamas jam turėjęs priklausyti laimėjimas, pinigai, rėmėjų parama, kelialapis į olimpinės žaidynes, garbė. Be to, žala padaroma ir aptarnaujančiam personalui, kuris taip pat netenka premijų ar geresnių kontraktų. Žalą taip pat patiria valstybė, žiūrovai, rėmėjai. Pažymėtina, kad valstybė nukenčia finansiškai, nes investuoja į sportininkų pasirengimą, taigi, valstybė praranda investiciją. Korupciniu elgesiu gali pasižymėti ne tik sportininkas, bet ir sportininką aptarnaujantis personalas, kiti asmenys, klubas ar federacija (t.y., juridinis asmuo, kurio nariu yra sportininkas arba kurį sportininkas atstovauja), verčiantis sportininką vartoti dopingą, padedantis sportininkui vartoti dopingą, dangstantis sportininką, jo personalą ar kitus asmenis, jį skatinantis ir bendrininkaujantis. Korupcija sportinės konkurencijos srityje gali pasireikšti per draudžiamų medžiagų ir metodų naudojimą, neteisėtą medikamentų vartojimą, tam tikrų dopingo medžiagų neteisėtą apyvartą, bandymus išvengti dopingo kontrolės, siekiant nuslėpti tikruosius tyrimų rezultatus.

23. Lietuvos Respublikos Seimas 1996 m. ratifikavo Europos Tarybos Antidopingo Konvenciją ir 2006 m. UNESCO Tarptautinę Konvenciją prieš dopingo vartojimą sporte. Lietuvos Respublikos Seimas, atsižvelgdamas į Europos Sąjungos, Europos Tarybos, UNESCO ir Pasaulinės Sveikatos Organizacijos rekomendacijas kontroliuoti dopingo medžiagų apyvartą ir prieinamumą, 2015 m. gegužės 7 d. priėmė Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatymą (toliau – Įstatymas), kuris įsigalios 2016 m. sausio 1 d. Įstatymu siekiama apriboti dopingo medžiagų prieinamumą sportininkams ir užtraukia griežtas bausmes asmenims bandantiems įtraukti sportininkus į dopingo vartojimą.

24. Didžiausia rizika dopingo kontrolei yra bet kokio asmens įsikišimas prieš testo suplanavimą. Tarptautiniai tesės aktai numato, kad nei vyriausybės, nei nacionaliniai olimpiniai komitetai negali daryti įtakos ar kištis į nacionalinių antidopingo organizacijų veiklą. Bet koks

bandymas įtakoti nacionalinės antidopingo organizacijos veiklą, taip pat kišimasis į veiklą ar jos ribojimas sudaro sąlygas korupcijai.

III SKYRIUS PROGRAMOS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

25. Programa siekiama šių tikslų:

25.1. mažinti sisteminės sporto korupcijos apraiškas viešajame ir privačiame sektoriuose;

25.2. didinti nepakantumą manipuliacijoms sporto varžybomis;

25.3. stiprinti dopingo vartojimo sporte prevenciją.

26. Programos 25.1 papunktyje nurodytam tikslui pasiekti numatomi šie uždaviniai:

26.1. didinti sportininkų rengimo proceso ir sporto medicinos paslaugų teikimo biudžetinėse įstaigose skaidrumą;

26.2. didinti fondo lėšų skyrimo proceso skaidrumą;

26.3. tobulinti skatinimo už pasiektus sporto laimėjimus sistemą;

26.4. stiprinti viešųjų ir privačių interesų pažeidimų sporto srityje prevenciją, ugdyti žurnalistų profesinę etiką;

26.5. mažinti korupcijos pasireiškimo tikimybę kūno kultūros ir sporto sistemos viešojo administravimo subjektų veikloje.

27. Programos 25.2 papunktyje nurodytam tikslui pasiekti numatomas uždavinys – pasirengti Europos Tarybos Konvencijos prieš manipuliacijas sporto varžybomis ratifikavimui.

28. Programos 25.3 papunktyje nurodytam tikslui pasiekti numatomi šie uždaviniai:

28.1. vykdyti kūno kultūros ir sporto sistemos subjektų bei visuomenės švietimą antidopingo srityje;

28.2. stiprinti dopingo kontrolę.

IV SKYRIUS VERTINIMO KRITERIJUS

29. Programos tikslų įgyvendinimas bus vertinamas pagal šį kriterijų – tyrimuose užfiksuotas teigiamas visuomenės nuomonės pokytis dėl korupcijos lygio sporto srityje.

V SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

30. Už Programos įgyvendinimą bei jo koordinavimą atsako Departamento generalinio direktoriaus pavaduotojas.

31. Programą įgyvendina Programos įgyvendinimo priemonių plane numatyti vykdytojai.

32. Programa įgyvendinama iš atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu patvirtintų bendrųjų asignavimų.

33. Programai finansuoti gali būti naudojamos ir kitos įstatymų nustatyta tvarka gautos lėšos.

34. Programa, Programos įgyvendinimo priemonių planas ir pasiekti rezultatai įgyvendinant Programos įgyvendinimo priemonių plano priemones skelbiami viešai Departamento interneto tinklalapyje.

35. Rengiant Programą nevertintas politikų daromas poveikis siekiant įtakoti priimamus sprendimus kūno kultūros ir sporto srityje, nes toks poveikis būdingas ir kitoms sritims bei nėra atskiros šakinės korupcijos prevencijos programos dalykas.
